

250 év előtt

Buda és Pest visszahódítása a töröktől 1686 nyarán

(Copyright by Pesti Napló, 1936.)

Pontosan egy negyed évezred előtt, 1686 nyarán Budavár alatt és Pest városában olyan nemzetközi társaság találkozott össze, aminőt nemcsak Európának ezen akkor még eldugott zugában, de sehol a világon előbb nem találtunk. Két és fél évszázaddal ezelőtt szinte öntudatlanul megalkult az, amiről napjainkban olyan sok szó esik: a nemzetek szövetsége: az első Népszövetség. És pedig egy olyan népszövetség, amelynek nem csupán szabályai és szerződésai voltak, hanem fegyveres csapatai is. És a világnak ez az első nemzetközi hadereje Buda és Pest alatt egyesült, hogy felszabadítsa a török csapatok és a mohamedánizmus által megszállva tartott legősibb magyar erődöt, Budavárát. A keresztény emberi szolidaritás gondolata mozgósította több mint egy tucat nemzetnek a színejavát, hogy önzetlenül eljőjenek harcolni és meghalni egy elnyomott, leigázott kis nemzet érdekében és egy nagy eszme szolgálatában.

Amikor 3 esztendővel korábban, 1683-ban az ereje teljében lévő török hatalom már akkori óriási közép-európai birtokállományával sem érte be, hanem még inkább nyugat felé terjeszkedvén, Bécsset is elnyelni készült: jóformán kizárólag a lengyelek voltak azok, akik Szobieszki János király vezetésével a fenyegetett főváros felmentésére siettek, a különböző német tartományi csapatokkal egyetemben. Ez azonban még nem volt nemzetközi akciónak nevezhető, annál kevésbé, mert Lipót egyben német-római császár is lévén, saját hadait hívta, amikor német segítséget kért. Tudatos, sőt öntudatos internacionális akcióvá akkor vált az a kampány, amelyről itt megemlékezünk, amikor IX. Inceze pápa felismerte, hogy Magyarország felszabadítása a civilizáció és az egyetemes kereszténység érdeke és kötelessége és amikor ilyen irányban dolgozván évekig, sikerült végül megteremtenie a Szent Szövetségnek nevezett egyesülést.

A *Monumenta Vaticana Hungariae* 1886-ban egy 600 oldalas kötetben adta közre Buonvisi bíbornok korabeli bécsi nunciusunak IX. Inceze pápához írott részletes jelentéseit, amelyekből megismerjük azt a hatalmas, több éven keresztül folytatott szívóssággal és ügyességgel végzett diplomáciai munkát, amelynek eredménye ez a Szent Szövetség, és végsősorban Buda és Magyarország felszabadítása lett. XIV. Lajosnak, a hatalmas francia királynak még a »kelet császára« címét is kilátásba helyezte a pápa, hogy rábírja őt Konstantinápolyt tengeri úton való megtámadására, hogy ilymódon kényszerítse a szultánt, hogy visszarendelje a Buda felmentésére útnak indított seregeket.

De nemcsak a szellemi irányítónak: Inceze pápának kellett ezer nehézséggel megküzdenie. Károly lotharingiai herceg, Lipót császár nővérének, Eleonora özvegy lengyel királynéjának második férje, ennek a magyarországi hadjáratnak nehezebb részét nem a törökökkel szemben vívta meg, hanem úgynevezett szövetségeseivel. Különösen Miksa Emánuel herceg, a bajor választó, Lipót császár veje szerette volna meg nem lévő katonai tehetségeit a törökök elleni harcokban ragyogtatni és hivatkózzással ősi jogára, mely szerint neki, mint német birodalmi fejedelemlennek, senki sem parancsolhat, egész önállóan kívánta seregeit vezetni. Az egész szent szövetségi egyesülés végső célja, Buda visszavétele, eleve megbukni látszott ezen a versengésen, mert a bajor választó kívánságának megvalósítása azt jelentette volna, hogy a fősergét két egymástól független részre osztják. Hermann badeni örgróf, a birodalmi hadügyminiszter tényleg azt is ajánlotta, hogy ne Budát igyekezzenek visszahódítani, hanem hogy az egyik sereg Székesfehérvárt, a másik pedig Egert szabadítsa fel. Hosszas huzavona után Lotharingiai Károly herceg végül is lemondott a fővezérségről és csak akkor vállalta újból ezt a tisztséget, amikor Lipót császár személyesen jelent meg a párkányi táborban, közölve legfelsőbb parancsát, amely szerint a hadjárat végső célja Buda lesz és Károly herceg a fővezér!

A fősergében mintegy 14–15 ezer főnyi magyar katonát hárított: huszárak és gyalogos magyar hajdúk, vagy amint őket akkor nevezték: *talpasok*. A Thököly csapatából Lipót császár katonáivá megtért *felkelők*, bujdosók, Petneházy Dávid vezetésével már rendes ezredekbe voltak formálva. A német birodalmi zárt csapatokon és Lipót császár reguláris ezredein kívül azonban a világ különböző tájairól jött *önkéntesek* is tartózkodtak és emelték is értékében ennek a különös, első népszövetségi hadseregnek a képét. Mikor IX. Inceze pápa kihirdette az 1686-i hadjáratra a keresztény bullát és bűnbocsánatot ígért mindazoknak, akik a keresztény ügyért harcolnak: megindult Európa minden országából az áramlás a magyar csatateret felé. Cataloniából, ebből a szép spanyol tartományból 300 vitéz harcos érkezett, akik csak kenyert kértek, hogy ingyen harcolhassanak a török ellen. Olasz papok is vezettek lelkes fegyveres csoportokat és nagyon sok

német, francia, spanyol, olasz és angol főúri család küldte fényben és gazdagságban nevelt ifjait az életnek, vagy a halálnak ebbe a dicsőséges iskolájába. A spanyol arisztokrácia tagjai közül Vexar herceg, fivére Valero marquis, Escalona herceg, Piccolomini herceg (a spanyol arragoniai ágából e családnak), Castel Moncaya marquis, Don Gaspar de Zuniga, D. Juan Francisco Manrique, D. Rodrigo de los Heneros lovaskapitány, D. Matheo Moran, D. Francisco Felix de Astroga és még mások sokan jöttek ide; — a franciák közül a többiek között az ifjú Commercy és Vaudemont hercegek, Lotharingiai Károly unokaöccsei, azután gróf Schomberg, továbbá a híres Créqui hercegnek, XIV. Lajos marsalljának, ifjabbik fia: Blanchefort marquis, barátjával, a Souvré grófok egyik sarjával; Longueval marquis; azután Mr. du Héron, a Rákóczi Ferenc idejéből ismeretes lengyelországi francia követ családjából és Courmaillon kapitány. Egészen nagy és híres angol és skót arisztokraták is eljöttek, hogy fegyveresen segítsenek Buda felsza-

'A július 22-i nagy robbanás

(Egykorú metszet után)

badításának nagy munkájában. Az akkor uralkodó angol királynak, Jakabnak egyik törvénytelen fia, James Fitzjames, — akiből később Berwick hercege és világhírű hadvezér lett — királyi apja kívánságára Lotharingiai Károly oldalán küzdötté végig ezt a hadjáratot, amelynek végén hősiessége elismerésül az oxfordi lovasezred tulajdonosává neveztetett ki. A Budavár északi oldala elleni rohamban More, Talbort és Wissemann lordokkal együtt az elhalt Károly angol király törvénytelen fia, Robert herceg is életét vesztette, míg ugyanezen alkalommal még más hat angol és skót főnemes sebesült meg súlyosan. Elcseszt az ifjú Carre baronet is és megsebesült a nagytehetségű fiatal Richards Jakab angol mérnök tiszti is. De nagyszámú német és olasz főrangú tiszt is vészett el Budavár falai alatt, vérükkel pecsételvén meg ezt az első népszövetséget.

A Budavár elleni ostromban nemcsak a közép-kor óta ismeretes és szokásos harcászati eszközök: ágyúk, robbantó aknák és rés-törés, hanem egészen »modern«, újszerű módszerek és találmányok is alkalmazást nyertek. Különösen nagy sikere volt egy egyszerű franciscanus barát, a nizai születésű Gabrieli Raffael pater — akit a magyarok *Tüzes Gábornak* neveztek el — pirotechnikai találmányainak. Pater Raffael egy olthatatlan, mindenre átható gyújtóanyagot talált fel és császári engedéllyel egy laboratóriumát alakított hajóval jött le Buda alá, ahol is nagy sikerrel alkalmazták valóban olthatatlan tüzszerkeket, amelyekkel a törökök fából készült védsáncait menthetetlenül leégették. Belga aknászok ugyancsak egész újszerű, földalatti fúrókészülékekkel érkeztek és különösen nagy eredményeket ért el Goulon francia hugenotta főmérnök, a leg-híresebb francia aknász.

A legnagyobb, mondhatni, döntő szerepe azonban mégis csak a tüzéségnek volt; ennek főmestere Mieth Mihály tüzéségredes volt. Amikor egy kisebb janicsár-kirohanás után az ostromlók tüzésége is munkába állott, hogy visszakeresse

'Abdi, az utolsó budai pasa

(Egykorú metszet után)

a janicsárokat: rettenetes robbanás rázta meg az egész környéket. Nyolcezer mázsás lópor repült a levegőbe és 1500 török férfi, asszony és gyerek szörnyen szétrombolva hulláit szórta el Buda körül. Még a pesti oldalon, az ostromlók közül is több halálos áldozata volt ennek a borzalmas explózióknak és szemtanúk leírása szerint a füst annyira elsötétítette az eget, hogy még két óra után sem lehetett semmit sem látni. De a védők bátorságát még ez a katasztrófa sem törte meg. Csupán a felszabadító sereg végeleges veresége és visszavonulása és a támadóknak sorozatos rohamai, a vár minden falának felrobbantása és az egyre növekvő túlerő jutatták végül is Budát Károly herceg és a hősi támadók kezére.

Ebben a végső stádiumban a török védősereg hozzávetőleges becslés szerint mintegy 12.000 kombattáns katonából állott, míg a támadók hadereje — a magyarok és önkéntesek nélkül — kerekszám 62.000 emberre rúgott.

Ezért szükséges volt az ostromlók részére nagy élelmiszerkészletek Pest környékén való összpontosítása, amit nagyszerűen megszervezett gróf Rabatta Rudolf vezérhadbiztos, Károly herceg jobbkeze. A 250 év előtti Pest városának, a korszerű, meglehetősen pontos és megbízható adatok tanúsága szerint mindössze 900–1000 családnál lakossága volt, 3000–3500 lélekszámmal. Mintegy 200 lovasból, 200 főnyi gyalogosból és alsóbbrendű kizsöldült földmunkára és sáncépítésre használt további 100 török katonalakt akkor Pesten feleségestől, gyerekestől és csekélyebb számú hajós és fegyverkovács katoná. Mindössze mintegy 600 mohamedán és 200 rác katonacsalád; ezekhez járult még egész kisszámú mohamedán kereskedő és iparos és még kevesebb keresztény és zsidó. Természetes, hogy egy 3000 lakosú város képtelen lett volna egy több mint 60.000 emberből álló sereget élelmezni.

Sokkal nagyobb, de sokkal fontosabb is volt az egész közép-korban, de a visszahódítás idejében is maga Buda és Budavára. A tiszta török katonai őrségtől eltekintve, igen tarka, sokfelől származó népség lakta a vár polgári utcáit, Görögök, örmények, cigányok, zsidók, civil törökök, rácok, svábok és legkülönbözőbb helyről odahurcolt vagy ott megtelepedett rabslógák is népesítették be az akkori Budát, amelyet korbelti utleírások tanúsága szerint általános jólét és bizonyos fokú kultúra, sőt civilizáció is jellemezte.

Magyarországnak minden oka és joga megvan arra, hogy Budavár felszabadításának 250 éves évfordulóját ezidén büszkén ünnepelje. Nemcsak azért, mert Budavár visszavétele egyben egész Magyarországnak a török hódoltság alól való felszabadítását vezette be, hanem talán elsősorban azért, mert az a tény, ahogy az akkori civilizált világ összefogott, hogy Magyarországot megsegítse, elismerése volt annak az érdemnek és áldozatnak, amelynek terhére ez az ország századokon keresztül egymaga viselte: a nyugati civilizáció védgátjának keserves hivatását a keleti barbár áradat lekötésére. A magyarság erői kimerültek akkor ebben a századokon át tartó küzdelemben: Európa tehát csak kötelességét teljesítette, sőt ezentúl saját jól felfogott érdekében járt el, amikor ezzel a heroikus összefogással megmentette azt, aki érette vért el szinte teljesen. De Európa teljesítette ezt a kötelességét és pedig úgy, hogy erre semmi egyéb, mint egy nagy eszme iránti lelkesedés, nem kényszerítette. Ezért, ha Magyarország joggal elvárhatta azt, hogy Európa hálás legyen vele szemben, Magyarország örökké hálás lesz a Nyugat nagy nemzetei és országai iránt, amelyek ilyen szépen és nemesen teljesítették kötelességüket, Magyarország, Buda és Pest 250 évvel ezelőtt boldogan üdvözölték a Nyugatról fegyverrel érkező idegeneket és ma ugyanolyan örömmel fogadják azokat, akik békében jönnek az egykori közös harcok színterére...

Dr. Ernst Ottó.